

A SZERELEM VÉGSŐ TITKAI*

Beszélgetés dr. Ferenczi Sándorral az emberi és állati élet ősi kezdeteiről és fejlődéséről a mai formáig – A sötét, meleg, ringató Nagy Anya és a szerelem születése – Hogyan kapcsolódott a szerelembe a fajfenntartás és hogyan igazta le az anyaságra a férfi a nőt? – Az alvás és a sötétség rejtélye

„Az állatvilág, de az ember is örökre visszavágyik a tengerbe...”

1.

Huszonegy esztendővel ezelőtt egy fiatal 31 éves budapesti orvos, aki pszichiátriával foglalkozott és éppen annak a felismerésnek határáig jutott el, hogy akkori módszereivel milyen meddő tudományágban munkálkodik, véletlenül *Freud* egyik könyvét vette kezébe. A könyvet eleinte félredobta, mint oly sokan mások, nem is olvasta végig, de aztán újra *érdeklődni kezdte a téma* és a következő esztendőben *Bécsbe utazott, hogy a könyv szerzőjével találkozzék*.

Így született meg *Freud* Zsigmond és *Ferenczi* Sándor tudományos barátsága és így írja le az eseményt maga *Freud* annak az ünnepi munkának előszavában, amelyet *Ferenczi* ötvenedik születésnapján a világ pszichoanalitikusai tettek közzé. Azóta *Ferenczi* Sándor ennek a fiatal, de nagy eredményekre visszatekintő tudomány-

ágnak mesterei és tanítói sorában foglal el előkelő helyet és — ugyancsak *Freud* szavai szerint — szinte missziószerű hivatást tölt be abban, hogy másokban termékeny gondolatokat ébresszen, egy-egy odavetett mondattal, rövid cikkel vaskos kötetek megjelenését indítsa el és tegye indokolttá.

2.

A legfontosabb alkotásairól érdeklődünk. Kérjük, beszéljen róluk.

— Vajon indokolt-e, hogy munkámat alkotásnak nevezem? — tűnődik *Ferenczi* könyvespolca előtt állva. — Az alkotás komoly, nagy szó...

Angol nyelvű könyvet vesz le a polcra, egyik munkájának londoni kiadásait:

— A könyv fordítója, mint szorgalmas bibliográfus, a kötet végén összegyűjtötte munkásságomat. Minden együtt, a cikkeket is beleértve, *173 darab*.** Azóta talán szaporodott néhány nyal ez a szám, ha nem is sokkal, mert

* Forrás: *Pesti Napló*, 1928. december 25. Kedd. 53-54. oldal (első oldalának fakszimiléjét lásd a bal oldalon, középen Herman Lipótnak *Ferenczi* Sándorról 1928-ban készült rajza). Köszönet *Lengyel András*nak, aki megtalálta és felhívta a szerkesztők figyelmét erre az írásra (lásd *Thalassa* (12) 2001, 1: 142.). A kiemelések az eredeti szövegből a *-gal jelölt jegyzetek a szerkesztőtől származnak.

** Lásd a S. *Ferenczi*: *Further Contributions to the Theory and Technique of Psycho-Analysis* c. kötetet (összeáll.: John Rickman, ford.: Jane Isabel Suttie és mások, The Hogarth Press, London, 1926)

az utolsó öt esztendőben jobban sűrítettem az anyagot és kevesebbet, de nagyon átgondoltan és áttekinthetően ígekszem írni.

— Ha van valami, amit műveim közül talán alkotásnak tekinthetek, akkor az a *Versus einer Genitaltheorie* című könyvem, amely a nemzetközi pszichoanalitikus kiadó társaságnál jelent meg 1924-ben németül és amelyet *ép most fordítottak le magyarra is*.^{*} Freud amikor ezt a könyvet elolvasta, igen *szellemesnek* nevezte, amivel nem voltam nagyon megelégedve. Később véleményét odamódosította, hogy *talán mégis közel jutottam vele az igazsághoz*.

— A szellemességet semmiesetre sem a *megírás módjára* értette Freud. Fiatalabb éveimben nagy gondot fordítottam arra, hogy hogyan írok. Voltak, akik dicsértek érte és *tetszelegtem magamnak a jó stilisztá szerepében*. *Ignotus* egyszer azt mondta, hogy a stílusom nem valami híres; ezt a véleményt magamévá tettem és egész figyelmemet a tartalomra fordítottam, másoknak engedve át a stilisztikai sikereket.

3.

— Ebben a munkámban két olyan szempontot emelek ki, amelyek, ha valónak bizonyulnak, *talán közel állnak az alkotás fogalmához*.

— Az első tiszttára *metodika, eljárásbeli dolog*. Tíz esztendeig fiókomban őriztem a könyvet, mielőtt kinyomatására elszántam volna magam, mert ellentétben állott azzal az elfogadott szabállyal, hogy *minden tudományág csak saját módszerével* dolgozhat, a pszichológia lélektani, a természettudomány fizikai módszerrel. Ez a köny-

vem ellenben jórészt az addig megvetett és lenézett *analógiákon* épül fel, mert én hiszek abban, hogy amikor a pszichológia vagy a biológia már minden puskaporát ellövéldözte, a másik tan köréből vett analógiával meg *egy lépéssel tovább lehet jutni*. Ezt a rendszert neveztem *utraquizmusnak* és legjobban olyan alagúthoz hasonlíthatom, amelyet két oldalról egyszerre fúrnak, de amely talán sohasem fog elkészülni, a két tárna csak a végtelenben találkozik. Mindenesetre azonban *egy-egy lépéssel* közelebb jut egymáshoz fokozatosan.

4.

— Arra a gondolatra jöttem rá, hogy a szerelmi érintkezés emberi és gerinces-állati formája — a növényvilágra nem tudtam kiterjeszteni, mert növényteni ismereteim ehhez nem voltak elegendők — csak a szárazföldön létezik, *a tengerben alig*. A tengerben élő állatok, így a halak is, szerelmi életüket egészen más formában élik. Úgy a nőstény, mint a hím *kivetik önmagukból a jövő élet anyagát* és a születés legelső aktusa megtörténik anélkül, hogy a jövő apa és anya egymással közelebbi érintkezésbe kerültek volna. Az embernél, a szárazföldi állatnál másképp áll a dolog. A megtermékenyülés nem az apa és anyaállat testén kívül, hanem azon belül történik és ezen a ponton erősen gondolkodóba estem.

— Elismerem, hogy vannak kivételek, amelyek ezt az egész elméletet megdönthetik és amelyeknek a rendszer kereteibe való beillesztése még a *jövő feladata*, a továbbiakban azonban próbáljunk meg *ezeztől a kivételektől eltekinteni*.

^{*} Kovács Frigyesné (Kovács Vilma) fordításában *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében* címmel jelent meg (Pantheon 1928; újabb kiadás: Filum, Bp. 1997) (A szerk.)

— Freud műveiben az ember életének első éveiben végbemenő ösztönös dolgokkal foglalkozott. Ezt a rendszert építettem tovább, amikor *magát a szerelmi aktust, az emberi lét s döntő momentumát* vettem vizsgálat alá.

5.

— A tengerben élő állatnak nincsen szüksége arra, hogy a jövőző generáció az anyatestben fejlődjen ki, mert a *Nagy Anya, a tenger vize ringatja, a pusztulástól óvja, életképes állapotban tartja a sejteket*, amelyeknek más sejtekkel való egyesülése így megtörténhetik. Hiszem és művemben állítom, hogy a szerelmi élet emberi és gerinces formájának kifejlődése a *tengerek kiszáradásával kezdődik*, amikor megszűnt annak a lehetősége, hogy *egy ilyen világokat átfogó anya* ringassa a jövőző nemzedék első csirait és annak a szükségessége jelentkezett, hogy ezek a sejtek *más módon kapjanak védelmet*. A tengert náluk az anyatest folyadékai pótolják.

— Úgy képzelem el, hogy ebben az átmeneti időben *erős harc folyt le a nemek közt*. Harcoltak azért, hogy melyik kényszerítse rá a másikra a *tenger pótlásának, más szóval az anyaságnak szerepét*. A *hím* talán nagyobb erejével, valószínűleg azonban *nagyobb aktivitásával* valósággal igába törte a nőstényt, aki így kénytelen-kelletlen beletörődött abba, hogy a jövőben testében hordozza gyermekét — és (ami még nagyobb teljesítmény) — az anyasághoz örömmel alkalmazkodni is tudott.

6.

— Ennek a harcnak jeleit még ma is láthatjuk, mert *az egyén fejlődése megismétli a faj fejlődését*. A serdülő leány fiús és mozgásában, sőt egész pszichéjében *kevésbé különbözik a vele*

egykorú hímnemű lényektől. Később azonban — az előbb említett harcnak megfelelően — bekövetkezik a *legyőzetés időszaka*. A nő megadja magát és elkészül arra, hogy anyai hivatását teljesíthesse.

7.

— *Az ember visszavágyik a tengerbe*. A csecsemő születésekor *elégedetlen azzal a ténnyel, hogy világra jött*. Az anyai gondosság csak annyit tehet, hogy illúziókba ringatja az újszülöttet. Betakargatja, tehát az anyatest melegét állítja elő számára, besötétíti a szobát, hogy kis szemét ne bántsa a szokatlan napfény és ringatja bölcsőjét, mintha még mindig az anyatest mozogna vele. De később, felnőtt korában is felüti fejét minden emberben az örök nagy anyához és a tengerhez való visszatérés vágya: *este minden realitástól hirtelen elfordulva, az ember fekszik, betakarózik és eloltja a lámpát*.

8.

— Maga a szerelmi aktus végeredményben híd, amelyben a csók, az ölelés és maga a párzás megfelel az újszülött gyermek fejlődésének. Az újszülött közelbújik az anyatesthez és szájával táplálkozik, szopik: csók. A kis gyermek mindent kézbe akar kaparintani, amit meglát, mert feltámad benne a *bírás vágya: ez az ölelés*. A gyermek visszavágyik az anyatestbe, — a párzás nem más, mint az ember részleges visszatérése a női testbe és azon keresztül az *ősidők tengerébe*.

9.

— A szerelem és az emberi intellektus talán párhuzamosan, de mindenesetre *szoros összefüggésben fejlődött*. A gyermek csak játszani akar és mindenben csak a gyönyörűséget keresi, míg nem a nevelés és a test fejlődésbe ezt a vágyat ellensúlyozza.

Egészen bizonyos, hogy ez is a fejlődés megismétlődése. A gyermek csak a gyönyörűségnek él. Később a bőr úgy alakul, hogy már nemcsak simogatásokra való, hanem edzett és az időjárásnak ellentáll, az izmok nemcsak simogatásokat végeznek, hanem munkát is teljesítenek, tehát *racionálizálódott az ember egész szervezete*. Ezzel kapcsolatban kifejlődött egy olyan szerv, amelynek az a feladata, hogy időszakonként *a szervezetben felgyülemlett vágyat a gyönyörűségekre levezesse*, és ezzel az intellektust és az idegpályákat felszabadítsa, függetlenítse. A férfi, amikor magához öleli a nőt, amikor a termékenyítő sejtek a jövődő anyatestbe hatolnak, tudattalanul és ösztönélete mélyén szinte azonosítja magát ezekkel a sejtekkel, úgy érzi, mintha egész lénye átömlene az anyatestbe, — és ezzel agyvelejéről, idegrendszeréről elvezette egy időre a vágy okozta működési hiányokat.

10.

— A tengerbe vágyik vissza az ember és ezzel lehet megmagyarázni, így lehet felépíteni a szerelem alapvető aktusának lényegét. Egészen bizonyos, hogy az előbb említett fejlődési fokozatokon túl, *jóval később lett azonos a gyönyörűségnek ez a levezetése a fajfenntartással*. Ezt már Schopenhauer is érezte és úgy fejezte ki, hogy *a természet a gyönyörűséggel csalogatja az embert a faj fenntartására*. Nagyon kétséges, hogy a *Természet* — így nagy T-vel — szabad-e még egyáltalában *kimondani és mindenképp mögött álló indoknak felhasználni*, az azonban bizonyos, hogy tudásunk mai állása szerint hiszek ezeknek a magyarázatoknak helyességében.

11.

— Ebből a nagyon is elméleti világból, — folytatja Ferenczi — hamarosan visszazökkentem a lélekelemzés gyakorlati oldalára és az utolsó 6-8 esztendőben *a pszichoanalitikai technika* tökéletesítésén fáradozom. Úgynevezett »*aktív technikámat*« némelyek túlzott buzgósággal alkalmazták, úgyhogy magamnak kellett a hibákra rámutatni, de ami belőle megmaradt, úgy hiszem, tartós. Sokat küzdöttem a pszichoanalízis vadhajtsái (*Adler, Jung, Rank* stb.) ellen; legközelebb az úgynevezett *Stekel*-féle »*független orvosanalitikusok*« kerülnek talán sorra. Legmaradandóbb alkotásomnak persze mégis a *Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület* életrekeltését tartom, amelynek ma már majd minden kultúrközpontban vannak fiókkintézetei az egész földkerekségen. Amerikai előadásaim során az úgynevezett laikus (nemcsak orvosi) analízis mellett törtem lándzsát.

12.

Ferenczi Sándor a közelmúltban Spanyolországban is járt. Mint érdekességet említi, hogy Madridban Európa egyetlen ma is hatalmas és gazdag ősrégi arisztokráciája él hercegi és grófi palotákban, amelyeknek külseje *arra a Bécsre emlékeztet, amely ma már nincs*. Madridban, Salamancában és Barcelonában tudományos központok fejlődnek ki, amelyekben a főnemesség és a tudósok egyenragúak és együttműködnek, más pedig ezekben a körökbe be sem kerülhet. Ebben a körben tartott legutóbb dr. Ferenczi előadást pszichoanalitikai munkásságáról, amelynek érdekességét és értékeit ma már alig lehet vitatni.